

**Recenzja pracy doktorskiej Pana mgra Le Thanh An pt.
„Ochrona i zarządzanie w parkach narodowych Wietnamu
ze szczególnym uwzględnieniem Parku Narodowego Bach Ma”
(“The conservation and management of Vietnamese national parks,
with the Bach Ma National Park as a case study”)**

Wprowadzenie

Recenzowana rozprawa doktorska, wykonana pod kierunkiem dr hab. Macieja Bartosa prof. UŁ oraz dr Agnieszki Rzeńcy, jako promotor pomocniczej, z udziałem kopromotora dra Tran Huu Tuan, profesora Uniwersytetu w Hue w Wietnamie, stanowi część pracy zbiorowej, składającej się z trzech artykułów opublikowanych w czasopismach *Nature Conservation* i *Tropical Conservation Science* z listy A MNiSW w latach 2018-2019, przygotowanych kolejno przez trzech, pięciu i sześciu autorów. Taka forma rozprawy doktorskiej, dopuszczalna w świetle obowiązujących przepisów, wpływa na zakres recenzji. Z jednej strony wymaga ona odrębnej, jakkolwiek powiązanej oceny streszczenia artykułów (które posiada charakter autoreferatu) oraz artykułów, stanowiących zasadniczą część rozprawy, a z drugiej oceny indywidualnego wkładu doktoranta w powstanie pracy oraz merytorycznej spójności artykułów składających się na rozprawę, szczególnie w kontekście zgodności ich treści z problematyką zawartą w tytule i zakresem określonym celami badań. Oba główne elementy rozprawy zostały ocenione pod względem merytorycznym oraz stylistycznym i technicznym.

Na podejście recenzenta wpływa również fakt, że oceniana praca posiada charakter interdyscyplinarny, lokując się na styku przedmiotów badań kilku „starych”, jak i „nowych” dziedzin i dyscyplin naukowych. W poprzednim podziale nauk należały do nich w szczególności ochrona środowiska (w dziedzinie nauk biologicznych) oraz socjologia (w dziedzinie nauk społecznych), ale można się doszukać związku badań prezentowanych w rozprawie również z naukami o zarządzaniu (w dziedzinie nauk ekonomicznych), ochroną i kształtowaniem środowiska (w dziedzinie nauk rolniczych) czy geografią (w dziedzinie nauk o Ziemi), przede wszystkim ze względu na silne podkreślenie w badaniach problematyki obukierunkowych relacji określanych ogólnie jako „człowiek – środowisko”.

Paradoksalnie, w obrębie aktualnie obowiązujących dziedzin i dyscyplin, oceniane badania lokują się równie interdyscyplinarnie, ale trudniej jest wskazać wiodącą dyscyplinę, która mogłaby stanowić główne oparcie dla ich prowadzenia. Na pewno w mniejszym niż dotychczas stopniu stanowią je nauki biologiczne (w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych) oraz nauki socjologiczne czy nauki o zarządzaniu i jakości (w dziedzinie nauk społecznych). W sytuacji likwidacji dyscypliny „ochrona środowiska”, na pewno nie jest nią inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka (w dziedzinie nauk inżynieryjno-technicznych). Uzasadniona może być opinia, że przedmiot recenzowanych badań najbliższy jest obecnie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej (w dziedzinie nauk społecznych), ze względu na powiązanie aspektów społecznych i ekonomicznych z przestrzennymi, badanie relacji człowiek - środowisko oraz zrównoważonego podejścia do gospodarowania przestrzenią, które powinno stanowić jeden z podstawowych instrumentów ochrony środowiska, jak również uwzględnienie w nich problematyki rozwoju turystyki, wraz z oceną atrakcyjności, której metody tradycyjnie najsilniej zostały rozwinięte na gruncie nauk geograficznych.

Niezależnie od powyższych opinii, w związku z aktualnym stanem formalno-prawnym powodującym przypadki niemożności nadania doktorantowi stopnia w dyscyplinie, w której przewód został wszczęty, co jest jednym ze skutków chaosu wywołanego wprowadzeniem ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, uważam że formalnie rozprawa doktorska w pełni może stanowić podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia doktora w zakresie nauk biologicznych.

Ocena zakresu i struktury pracy

Recenzowana rozprawa składa się z dwóch podstawowych części: streszczenia zawartych w niej artykułów (autoreferatu) wraz z wszelkimi formalnie niezbędnymi stronami tytułowymi, spisami treści i oświadczeniami, o łącznej objętości 40 stron oraz kopii artykułów zajmujących 76 stron. W przypadku części pierwszej jest ona podzielona aż na 6 „rozdziałów”, przy czym merytoryczny tekst streszczenia zajmuje niespełna 12 stron w obu wersjach językowych, czyli po blisko 6 stron na język polski i angielski. Podział ten, jak i objętość streszczenia można ocenić jako właściwe, przy czym można by rozważyć przywołanie w streszczeniu (autoreferacie) najważniejszych publikacji i materiałów źródłowych, wykorzystanych w trakcie badań, wraz z ich wykazem umieszczonym po streszczeniu.

Artykuły składające się na rozprawę kolejno zajmują: dwa po 30 oraz 16 stron, wraz z obszernymi wykazami literatury i załącznikami, przy czym warto zwrócić uwagę, że

doktorant nie umieścił w rozprawie treści dodatkowych materiałów (*supplementary materials*), które w wersjach internetowych zostały załączone do artykułu 2 i 3. Są one obszerne i ważne dla merytorycznej oceny rozprawy, ponieważ w przypadku artykułu 2 obejmują 11 stron i np. zawierają dane o różnorodności biologicznej parków narodowych wraz z ich źródłami, a dla artykułu 3 obejmują 7 stron, na których m.in. zamieszczono charakterystykę społeczno-demograficzną respondentów oraz wzór kwestionariusza badawczego. W rzeczywistości więc objętość części rozprawy obejmującej artykuły wynosi 94 strony. Wśród nich merytoryczne części artykułów (z wyłączeniem wykazów literatury i załączników) zajmują po 20 stron w dwóch pierwszych artykułach i 12 stron w trzecim, co stanowi 55% całości publikacji. Wydaje się to stosunkowo niewiele (tym bardziej jeśli wziąć pod uwagę, że mieszczą się tu również ryciny i tabele zawarte w tekście), ale biorąc pod uwagę obszerny zakres literatury i materiałów źródłowych zawartych w spisach (14 stron – 15%) oraz duży ładunek informacji zawarty w załącznikach i materiałach uzupełniających, proporcje te można ocenić jako poprawne.

Streszczenie (autoreferat) składa się z czterech części (wprowadzenia, dwóch rozdziałów merytorycznych oraz podsumowania z wnioskami). W pierwszym rozdziale merytorycznym omówiono artykuły 1 i 2, a w drugim – artykuł 3. Układ taki można uzasadnić zakresem artykułów – dwa pierwsze obejmują wszystkie lub większość parków narodowych Wietnamu, a trzeci jeden park. Jednak z punktu widzenia meritum badań, być może bardziej właściwe byłoby umieszczenie w streszczeniu trzech rozdziałów merytorycznych, ponieważ w artykule 1 parki oceniane są głównie z punktu widzenia procesów zarządzania nimi oraz zagrażających im czynników, a w drugim ze względu na ich atrakcyjność dla rozwoju turystyki.

Struktura artykułów w pełni odpowiada zwyczajom i wymogom, przyjętym aktualnie dla publikacji naukowych. Składają się one z wprowadzenia, omówienia metod, wyników i dyskusji oraz wniosków. Tylko w ostatnim artykule te ostatnie przedstawiono w formie zaleceń dla ochrony parku. Strukturę tę należy ocenić jako w pełni prawidłową. Uwagę zwraca obszerny zakres rozdziałów dyskusyjnych, które zajmują odpowiednio 7, 6 i 4 strony, co stanowi prawie 1/3 objętości merytorycznej części artykułów i pozytywnie świadczy o krytycznym podejściu doktoranta do zgromadzonych danych, ich analizy i uzyskanych wyników.

Jeśli chodzi o tytuł rozprawy, ze względu na szeroki zakres problematyki poruszany w artykułach (ocena zarządzania parkami, ocena źródeł presji na parki, ocena atrakcyjności dla rozwoju turystyki, ocena możliwości realizacji programu ochrony gibona w parku Bach Ma z punktu widzenia preferencji społeczności lokalnych i turystów), można go ocenić pozytywnie, chociaż nieco szkoda, że nie pojawił się w nim ważny w pracy aspekt turystyczny.

Ocena wykorzystanej literatury i materiałów źródłowych

Ze streszczenia (autoreferatu) nie wynika, jaki był zakres wykorzystanej literatury oraz wynika ogólnie, jakie były źródła danych, które zostały zastosowane w badaniach. Wskazuje ono na szeroki zakres tych źródeł i kluczowe dla badań znaczenie informacji uzyskanych samodzielnie przez autorów artykułów, a szczególnie doktoranta, w trakcie realizacji badań kwestionariuszowych, które stanowiły główne źródła danych dla badań relacjonowanych w artykule 1 i 3.

Szczegółowa analiza publikacji i materiałów źródłowych wymienionych w artykułach i materiałach uzupełniających, wskazuje na szeroki ich zakres pod względem ilościowym i merytorycznym oraz właściwy dobór i znaczną kompletność wykorzystanych opracowań. Spisy literatury zawierają odpowiednio 72, 83 i 87 pozycji, co łącznie z 59 pozycjami wymienionymi w *Supplementary material 1* do artykułu 2, daje łącznie 301 pozycji. Biorąc pod uwagę, że powtarza się w nich zaledwie około 15 publikacji lub aktów prawnych, łączna ilość pozycji bibliograficzna przekracza 280 i jest wyższa niż w wielu pracach doktorskich. Problematyka wykorzystanych publikacji jest obszerna i dotyczy nie tylko ochrony i zarządzania parkami narodowymi czy turystyki w parkach narodowych, ale również finansowania ochrony przyrody, degradacji środowiska czy metod analizy statystycznej.

Jak wspomniano, kluczowe znaczenia dla badań relacjonowanych w artykule 1 i 3 posiadają samodzielnie zgromadzone dane kwestionariuszowe. Niemniej w rozprawie wykorzystano również szereg danych statystycznych dotyczących parków narodowych, jak też np. danych literaturowych o występowaniu gatunków roślin naczyniowych oraz zwierząt (kręgowców i owadów) w parkach narodowych Wietnamu. Wydaje się, że zarówno dobór źródeł danych, jak i sposób ich analizy i wykorzystania, zasługują na w pełni pozytywną ocenę.

Ocena zastosowanych metod badawczych

Zastosowane w badaniach metody wywodzą się przede wszystkim z nauk społecznych i nauk ekonomicznych, w tym również dotyczących zarządzania. Ogromną rolę odgrywa w nich użycie metod matematyczno-statystycznych, które powinny być poprawnie dobrane i wykorzystane. Jeśli nawet doktorant nie posiadał wcześniej dużego doświadczenia w tym zakresie, to należy przypuszczać, że udział w badaniach reprezentantów Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego z Katedry Badań Operacyjnych i Katedry Gospodarki Regionalnej, w tym rola dr Agnieszki Rzeńcy jako promotor pomocniczej, zapewnił właściwą jakość w tym zakresie. Wśród stosowanych metod należy zwrócić

szczególną uwagę i wysoko ocenić ich szeroki zakres, a przede wszystkim opracowanie i użycie do badań ankietowych bardzo obszernych kwestionariuszy, które posłużyły do zgromadzenia informacji od osób zarządzających 30 parkami narodowymi (głównie artykuł 1 i częściowo 2) oraz od ponad 700 mieszkańców i turystów w przypadku parku Bach Ma (art. 3). Uwagę zwraca bardzo szeroki zakres obu ankiet (26 pytań w pierwszej i 18 w drugiej, obudowanych komentarzem i szeroką możliwością wyboru odpowiedzi), co wiązało się z dużym wysiłkiem włożonym w ich zastosowanie, ale równocześnie pozwoliło na uzyskanie obszernego zestawu danych. Wykorzystano w nich między innymi 5-stopniową skalę Likerta. W przypadku obu kwestionariuszy, zarówno zakres uwzględnionej w nich problematyki, jak i sposób opracowania, należy ocenić wysoko. Analiza danych została przeprowadzona metodami standardowymi z użyciem specjalistycznego oprogramowania statystycznego.

Szczególnie szerokie zastosowanie metod matematyczno-statystycznych stwierdzono w artykule 2. Dobór 13 atrybutów poddanych analizie jest prawidłowy, z zastrzeżeniem że w przypadku atrybutu dostępności zewnętrznej (*external access*), lepszy niż wybrany wskaźnik odległości parku od najbliższego miasta liczącego ponad 100.000 mieszkańców, były wskaźnik przeciętnego czasu dojazdu do takiego miasta, ponieważ byłby on związany również z jakością infrastruktury transportowej łączącej park z tym miastem. Być może dane umożliwiające jego policzenie były trudno dostępne lub niedostępne. W analizie atrakcyjności turystycznej parków zastosowano metody wielokryterialnego wspomaganie podejmowania decyzji (MCDA), w tym PROMETHEE i SMAA. W artykule obszernie przedstawiono i uzasadniono wybór tych metod, jak również odniesiono się do nich krytycznie w części dyskusyjnej. W artykule 3 w kwestionariuszu badano przede wszystkim gotowość do partycypacji finansowej (*Willingness to pay*) w kosztach realizacji programu ochrony gibona żółtopoliczkowego (*Nomascus annamensis*). W artykule szeroko wyjaśniono miejsce metody WTP w grupie metod *Contingent Valuation (CVM)*, służących do wyceny dóbr nierynkowych, lub za takie uważanych, a także uzasadniono wybór konkretnej metody. W dyskusji szczególnie dużo miejsca poświęcono pułapkom występującym w trakcie zastosowania tej metody dla celów zbliżonych do ujętych w artykule, dzięki czemu oceniane badania posiadają również znaczenie metodologiczne, a nie tylko merytoryczne. W celu oceny związku gotowości do płacenia z cechami społecznymi, demograficznymi i przestrzennymi respondentów, wybrano 10 cech. Ich dobór oraz sposób zastosowania w analizie należy ocenić jako poprawne, podobnie jak całość zastosowanych metod. Wydaje się, że w recenzowanej rozprawie doktorant zwracał szczególną uwagę na dobór metod, ich wyjaśnienie i poprawne zastosowanie oraz krytyczne przedyskutowanie, co bardzo pozytywnie wpłynęło na jakość ocenianych badań.

Merytoryczna ocena rezultatów badań

Przechodząc do merytorycznej oceny wyników badań, warto zwrócić uwagę na kilka czynników, wpływających na ich znaczenie, przede wszystkim dla zarządzania parkami narodowymi w Wietnamie. Dla głównego autora artykułów, mogą one wydawać się oczywiste, jednak dla osób nie interesujących się na co dzień Wietnamem, mogą stanowić ważne tło badań. Dla porównania, kilka z tych czynników zostanie odniesionych do Polski. Większość z tych czynników wskazuje na bardzo silną presję antropogeniczną na środowisko Wietnamu. Liczba jego mieszkańców wynosi około 96 mln osób, co przy powierzchni niewiele większej od Polski (331 tys. km²), daje ponad 2,5-krotnie większą gęstość zaludnienia (315 os./km²) niż w Polsce (124 os./km²). Przyrost naturalny wynosi obecnie około 1% rocznie, ale np. 30 lat temu zbliżał się do 2,5%, z czego wynika, że w ostatniej dekadzie roczniki wyżu demograficznego wkraczają w aktywność zawodową. Prognozuje się, że do 2050 r. liczba mieszkańców Wietnamu wzrośnie do 110 mln, podczas gdy Polski spadnie do 32,5 mln. Przy świadomości niedoskonałości wartości PKB i związanych z nim wskaźników, warto również przytoczyć, że w roku 2017 w Wietnamie wynosił on około 230 mld USD, a w Polsce 524 mld USD, co w przeliczeniu na jednego mieszkańca daje blisko 6-krotną różnicę (~2.400 do 14.000 USD/os.). To jednak w Wietnamie w ubiegłym roku zanotowano najwyższy wzrost gospodarczy na świecie (blisko 8%), który przed kryzysem 2008 roku zbliżał się nawet do 9%, podczas gdy w Polsce jest on blisko 2 razy niższy. Na wsi mieszka blisko 2/3 mieszkańców, co zwiększa presję na obszary wartościowe przyrodniczo. Powyższe czynniki – stosunkowo niski poziom dochodów większości ludności, przy dużej dynamice gospodarki, potęgują presję na siedliska, florę i faunę, co uwidoczniły prowadzone badania, wśród dominujących źródeł antropopresji wymieniając takie, jak nielegalne polowania, handel roślinami i zwierzętami oraz zbieranie opału. Z drugiej strony, Wietnam znajduje się czołówce państw azjatyckich prowadzących działania na rzecz ochrony przyrody, czego dowodem jest np. utworzenie 18 z 30 istniejących parków narodowych po roku 2000, czy odtwarzanie lasów, skutkujące wzrostem lesistości między 1990 a 2010 rokiem z około 28 do prawie 42%, co wynika z realizacji państwowej polityki zalesiania. Syntezę obu grup czynników może stanowić informacja, że Wietnam zajmuje niemal to samo miejsce w świecie pod względem liczby ludności (15) i różnorodności biologicznej (16).

W powyższym kontekście, badania prowadzone w ramach ocenianej rozprawy, wydają się mieć istotne znaczenie dla wzrostu sprawności i skuteczności zarządzania parkami narodowymi, zajmującymi ponad 3% powierzchni Wietnamu. W streszczeniu (autoreferacie) zostały one przedstawione bardzo zwięźle, ale komunikatywnie, w odniesieniu do celów,

rezultatów i wniosków wynikających z badań. Jedyną wątpliwość może dotyczyć niekonsekwencji dotyczącej potencjału kadrowego, gdzie na s. 12 najpierw (13 wiersz od dołu) wskazuje się kapitał ludzki (wysokie wykształcenie, w 85% wyższe) jako istotny atut parków, a zaraz poniżej (6-7 wiersz od dołu) ograniczone zasoby kadry wskazano jako czynnik negatywny. Biorąc pod uwagę, że kadra ta liczy 3.127 osób (w tym 2,5 tys. strażników leśnych), trudno jednoznacznie ocenić, że jest ona niewystarczająca, tym bardziej że w 23 polskich parkach narodowych jest ona ponad 2-krotnie niższa (1540 osób w 2012 roku¹), a jeszcze większe są dysproporcje dotyczące strażników. Równocześnie jednak, w związku z wcześniej przedstawionymi czynnikami (np. masowe nielegalne kłusownictwo), potrzeby kadrowe parków wietnamskich, mogą być znacznie większe. Może to potwierdzać porównanie powierzchni parku przypadającej na 1 strażnika, która w Polsce wynosi nieco ponad 300 ha, a Wietnamie około 440 ha.

Wątpliwości będące efektem zwięzłości streszczenia, zostają prawie w całości rozwiane w trakcie lektury pełnych artykułów. Celem badań przedstawionych w artykule 1 jest ocena poziomu zarządzania i ochrony zasobów przyrodniczych w parkach narodowych Wietnamu, w aspekcie: planów zarządzania, źródeł finansowania, kadr (liczby oraz poziomu i kierunku wykształcenia), współpracy z podmiotami zewnętrznymi, przyczyn ograniczających możliwości zarządzania oraz zagrożeń dla zasobów przyrodniczych. Celem artykułu 2 jest zbadanie czynników wpływających na atrakcyjność turystyczną parków narodowych z zastosowaniem metod wielokryterialnego wspomaganie decyzji. Uwzględnione czynniki obejmują: znaczenie międzynarodowe, różnorodność gatunkową i gatunki rzadkie, wartości historyczno-kulturowe, bazę noclegową, szlaki turystyczne, infrastrukturę informacyjną, współpracę w zakresie turystyki, edukacji i badań, różnorodność aktywności na wolnym powietrzu, dostępność zewnętrzną i wewnętrzną oraz cechy społeczności lokalnych. Celem 3 artykułu jest zbadanie skłonności turystów i mieszkańców do współfinansowania programu ochrony gibona w parku narodowym Bach Ma i jej związków z cechami respondentów, takimi jak: wiek, płeć, wykształcenie, wielkość rodziny, odległość miejsca zamieszkania od parku, częstotliwość wizyt w parku, świadomość potrzeby ochrony gibona oraz wiedza o jego istnieniu. Zbadano również zależność chęci partycypacji od wysokości deklarowanych kwot. Wszystkie postawione hipotezy zostały zweryfikowane, a wskazane w związku z nimi cele badań zostały zrealizowane. Uzyskane rezultaty zostały przedstawione zwięźle, w formie komunikatywnych tekstów, tabel i nielicznych wykresów. Merytoryczna ocena rozprawy jest

---

¹ według NIK, 2013, Informacja o wynikach kontroli „Funkcjonowanie parków narodowych”, KSI-4101-01-00/2013, nr ewid. 196/2013/P/13/123/KSI, Najwyższa Izba Kontroli, Warszawa.

wysoka, również ze względu na jej znaczenie aplikacyjne, które – obok celów badawczych – jest słusznie podkreślane kilkakrotnie w artykułach składających się na pracę.

Spójność tematyczna artykułów składających się na rozprawę jest znaczna. Wszystkie dotyczą parków narodowych w Wietnamie, w aspekcie zarządzania nimi i ich ochrony. Kolejność publikacji odpowiada układowi od ogółu do szczegółu. Artykuł 1 dotyczy wszystkich parków i ogólnych problemów zarządzania nimi, artykuł 2 parków w aspekcie możliwości rozwoju turystyki, szczególnie przyrodniczej, gdzie wśród 30 parków wyselekcjonowano 12 o największych możliwościach w tym zakresie, a 3 – to studium przypadku parku Bach Ma i chęci partycypacji w ochronie żyjącego w nim gibona przez turystów i mieszkańców. Jest on nieco odmienny od dwóch pierwszych, jednak można uznać że mieści się w badanej problematyce, pod względem metodycznym i merytorycznym.

Udział mgra Le Thanh An w przygotowaniu artykułów wynosi odpowiednio: 60% dla pierwszego artykułu i po 50% dla drugiego i trzeciego. Z oświadczeń doktoranta wynika, że uczestniczył on w powstaniu koncepcji badań, gromadzeniu i analizie materiałów i danych, planowaniu i prowadzeniu badań statystycznych, analizie danych i przygotowaniu tekstów, a więc w zasadzie we wszystkich etapach procesu badawczego i przygotowania rozprawy. Jego udział, łącznie przekraczający 50%, można uznać za satysfakcjonujący z punktu widzenia proporcji Jego partycypacji w przygotowaniu rozprawy doktorskiej.

Ocena poprawności stylistycznej i technicznej

Stylistyczną (językową) poprawność rozprawy – w części wykonanej w jęz. polskim – należy ocenić bardzo wysoko. Stwierdzono tylko jeden drobny błąd literowy. Moje umiejętności lingwistyczne w ograniczonym stopniu upoważniają mnie do oceny stylistycznej tekstów w języku angielskim. Kierując się jednak dotychczasowym doświadczeniem uważam, że język przedstawionych artykułów jest komunikatywny i właściwy gramatycznie, a użyta terminologia naukowa w pełni poprawna, do czego zapewnienia przyczynili się również recenzenci i korektorzy publikacji.

Nieliczne uwagi dotyczą również technicznych aspektów publikacji. Można mieć drobne zastrzeżenia do treści mapy z parkami narodowymi Wietnamu, zamieszczonej w artykule 1 i 2, która pozwoliłaby na lepszą orientację ich położenia, gdyby umieszczono na niej również główne miasta i rzeki kraju. Ponadto, nie jest jasne, dlaczego granica państwowa między Tajlandią a Laosem obrazuje linia przerywana, podczas gdy pozostałe granice pokazano linią ciągłą. Kilka błędów technicznych stwierdzono w tekście artykułu 2 (na s. 2 brak kropki po pierwszym akapicie, czy zbitcie wyrazów „*countryalso*” w 6 wierszu od dołu; na s. 3 brak „s”

na końcu słowa „Committee”; na s. 18 w wierszu 3 i 4, brak spacji w wyrazach „wasa” i „wasthe”. Błąd pojawił się również w nazwisku autorek jednej z publikacji (w tekście na s. 9 – 11 wiersz od góry oraz w spisie literatury na s. 25 – 8 wiersz od góry) – jest Muszyńka-Kurnik, a powinno być Muszyńska-Kurnik.

W artykule 3, zamieszczonym w czasopiśmie *Tropical Conservation Science*, niejasne jest dlaczego podano, że w Wietnamie jest 31 parków narodowych, podczas gdy w dwóch poprzednich artykułach pisano o 30 parkach (s. 3, 5 wiersz od góry w rozdz. *Methods*). Na s. 7 (1 wiersz w rozdz. *Results*), omyłkowo podano, że przeankietowano 259 mieszkańców, podczas gdy było ich o stu więcej. Wątpliwości budzi również podany na s. 7 (6 wiersz od dołu w prawej kolumnie) udział respondentów, którzy wyrazili wolę finansowej partycypacji w programie ochrony. Podano, że stanowili oni 52% respondentów, podczas gdy z tabeli 2 wynika, że liczebność tej grupy wynosiła 412 osób, co w stosunku do całości badanej populacji (710 osób), stanowi 58%. Kwestię tę należałoby wyjaśnić i ewentualnie skorygować.

Wskazane drobne uchybienia nie mają wpływu na merytoryczną wartość badań i ogólna ocena rozprawy doktorskiej jest wysoka.

Wnioski

Z przedstawionych w recenzji opinii i uwag wynika, że recenzowana rozprawa całkowicie spełnia wymogi dotyczące prac naukowych sporządzanych w celu uzyskania stopnia doktora. Wybrana problematyka nawiązuje do aktualnych problemów badawczych i aplikacyjnych oraz mieści się w zakresie tematycznym ochrony środowiska, chociaż w świetle Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych, wydaje się że jej problematyka jest obecnie bliższa naukom społecznym, a szczególnie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej, niż naukom biologicznym.

Zastosowane metody została dobrane i wykorzystane prawidłowo. Zakres oraz treść artykułów wskazują, że doktorant posiada szeroką wiedzę w odniesieniu do problematyki badań, być może nawet wykraczającą poza wymaganą do uzyskania stopnia doktora. Sposób przeprowadzenia postępowania badawczego wykazał również, że posiada On wystarczające umiejętności do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W świetle powyższych wniosków, zgodnie z właściwymi przepisami, określonymi w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jedn. Dz.U. 2017 poz. 1789) oraz ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1668 z późn. zm.), stwierdzam że

recenzowana rozprawa spełnia kryteria stawiane pracom doktorskim i wnoszę do Rady Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Uniwersytetu Łódzkiego o dopuszczenie Pana mgra Le Thanh An do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'M. Kistowski'.

dr hab. Mariusz Kistowski prof. UG